

K HISTORII POŠTOVNICTVÍ NA OPAVSKU PO ROCE 1918

Jiří Knapík

DOI 10.69108/slsb.2025.2.03

Jiří Knapík: On History of Postal Services in Opava Rgion after 1918

This study focuses on the development of the postal network and postal services in Opava and the Opava region shortly after the establishment of Czechoslovakia and in the 1920s, when the administrative district of the postal headquarters in Opava was newly formed. The study maps the network of various types of postal services in Opava and the Opava region (post offices, postal agencies, post offices), noting in particular the expansion and partial innovations of postal services (road transport, train mail, telephone, radio, modernization of postal buildings and their equipment). It also touches on some nationality aspects of postal operations in ethnically mixed areas.

Key Words: *Postal Services, Silesia, Opava, Ethnic Relations, 20th Century*

Rakouské Slezsko se spolu s průmyslovým Ostravskem stalo ve 2. polovině 19. století důležitou součástí poštovní a komunikační sítě, odpovídající hospodářskému i politickému významu této části monarchie. Když výstavba Severní dráhy Ferdinandovy dospěla koncem 40. let až do Bohumína, přinesla zásadní modernizační impuls, který umožnil rychlé spojení s centrem říše a zrychlení přepravy poštovních zásilek v lokálním měřítku. Propojení Severní dráhy s Opavou jako správním centrem Rakouského Slezska (1855) znamenalo rovněž důležitý krok k decentralizaci sítě pošt na Opavsku, zvláště když zde v dalších desetiletích vznikla Moravsko-slezská ústřední dráha (z Olomouce do Krnova a Opavy) a další lokální tratě. Podél železnic tak na Opavsku rostl základ moderní venkovské pošty, který se mohl opřít o tradiční poštovní kurzy poštovního úřadu v Opavě,¹ či někdejší sídla vrchnostenské správy (pošty v Hradci u Opavy, později ve Štáblovicích, Stěbořicích a Litultovicích). Jen v letech 1869–1870 vzniklo na Opavsku šest nových pošt: v Hrabyni, Stěbořicích, Štáblovicích, Komárově, Štítině a v Kateřinkách. Další vlna následovala počátkem 90. let (Slavkov 1889, Hlavnice 1893, Dolní Životice 1893, Mladecko 1894, Neplachovice 1895, Otice 1895) a těsně před první světovou válkou, kdy vznikly pošty v Kylešovicích (1908) a Jaktaři (1910). Společně s nově zřízenými pobočnými poštami v Opavě působilo před rokem 1914 na Opavsku 22 pošt s pevně stanoveným doručovacím obvodem. Poštovním úřadům byli postupně přidělováni i doručovatelé. Na přelomu 19. a 20. století tak vznikl moderní systém poštovní správy, který zajistil relativní dostupnost poštovních služeb i v dříve odlehlých místech.²

1 Bliže Bohumír INDRA, *K dějinám pošt v Opavě a v Severomoravském kraji do poloviny 19. století*, in: Sborník Státního archivu v Opavě 1971–1975, Opava 1975, s. 103–142.

2 K tomu Jiří KNAPÍK, *Poštovníctví na Opavsku v letech 1850–1918*. Slezský sborník, roč. 122, 2024, č. 2, s. 127–147.

Následující studie si klade za cíl přiblížit vývoj poštovní správy a poštovních služeb na Opavsku v období meziválečného Československa. Tato etapa doposud postrádá celistvější historické zpracování, přestože reprezentuje – kromě relativně klidných 20. let, kdy docházelo jen k dílčím úpravám lokální poštovní sítě – také turbulentní období bezprostředně po rozpadu habsburské monarchie. Badatelé se zde sice mohou opřít o odborné filatelistické práce, často však jsou zaměřené na úzká sběratelská hlediska a poskytují souhrnnou deskripci filatelistického materiálu českých zemí.³ Práce zaměřené na oblast Českého Slezska zase z pochopitelných důvodů upřednostňují zájem o území, která se stala předmětem mezinárodních jednání na počátku 20. let (Těšínsko, Hlučínsko).⁴ Vývoji poštovníctví na Opavsku v meziválečném období se žádná práce nevěnuje; výjimku tvoří zpracování vývoje některých místních pošt;⁵ tento region zde přitom vymezujeme jako oblast zahrnující obce soudního okresu Opava (včetně města Opavy), ovšem bez území Hlučínska připojeného v roce 1920.⁶

Vyhlášení československého státu koncem října 1918 mělo zásadní dopady i na poštovní správu na území českých zemí. Pražské poštovní ředitelství především usilovalo o rychlé odpoutání od řízení pošt z Vídně. Na počátku listopadu 1918 byl poštovní ředitel v Praze jmenován generálním ředitelem pošt a telegrafů s působností pro celé území nového státu. Přestože si tento specifický ústřední úřad udržel své výsadní postavení pouze několik málo dní, šlo o důležitý krok, neboť v této době převáděl poštovní správu pod vznikající československé úřady a zajišťoval loajalitu poštovních zaměstnanců. Až v polovině listopadu 1918 vzniklo ministerstvo pošt a telegrafů a v českých zemích se obnovily původní pravomoci poštovních ředitelství v Praze, Brně a Opavě.⁷

Zatímco v českém vnitrozemí nezpůsobil přechod k novým státoprávním poměrům větší komplikace, prosazení státní moci v pohraničních oblastech, jak známo, představovalo náročnější a dlouhodobější proces, a to zejména v oblasti Českého Slezska, kde vzhledem k nutnosti úpravy hranic došlo k definitivnímu řešení až během roku 1920. To se samozřejmě promítlo i do turbulencí v rámci poštovní správy a sítě poštovních úřadů. Zatímco do konce roku 1918 situaci znepráhlednila snaha německých politických kruhů

3 Emil VOTOČEK, *Monografie československých známek*, díl XVI, Praha 1982; TÝŽ, *Monografie československých známek*, díl XVII, Praha 1988; Petr GEBAUER – Jozef TEKEL, *České a slovenské poštovny 1900–1958*, Brno – Bratislava 2005.

4 Oldřich TOVAČOVSKÝ a kol., *Monografie československých známek, díl V. SO 1920*, Praha 1998; Helena TOMÁŠKOVÁ, *Historický vývoj poštovníctví a ředitelství pošt a telegrafů v Praze po roce 1918 do roku 1935*, Pardubice 2010 (nepublikovaná diplomová práce). Nejnovější zpracování poštovního vývoje v těchto oblastech přinesla obsáhlá práce Josef WEISSENSTEIN, *Poštovní historie popřevratového období 1918–1920 (1924), České země (sběratelské aspekty)*, sv. I-II, Praha 2024.

5 Jiří PECHÁČEK, *120 let hlavnícké pošty (1893–2013)*, Hlavnice 2013; Radek MALOHLAVA, *Paměti štitin-ské 1282–1938, díl I-II*, Štítina 2022; Ladislav SONNEK, „*Jak se žilo v Hradci nad Moravicí na počátku 20. století*“, Hradec nad Moravicí 2003.

6 Josef BARTOŠ, a kol., *Historický mistopis Moravy a Slezska v letech 1848–1960*, sv. XIV, Olomouc 1995, s. 23.

7 Alexandra ŠPIRITOVÁ, *K dějinám poštovníctví v Čechách 1722–1918 (1930)*, Praha 2007, s. 82 a 94. Agenda generálního ředitele ovšem nezanikla a zajišťovala ji část pracovníků ředitelství pošt a telegrafů v Praze.

z pohraničních oblastí o připojení separátních provincií k Německému Rakousku, počátkem roku 1919 se rozhořel československo-polský spor o Těšínsko, který vedl k rozdělení správy tamních pošt mezi české a polské úřady, přičemž přesné vymezení se během plebiscitního období několikrát měnilo, a to až do léta 1920.⁸ V únoru 1920 byla navíc k Československu připojena jižní část Ratibořska, čímž došlo k převzetí dvou desítek poštovních úřadů ze správy Německa (čtyř poštovních úřadů v Bolaticích, Hlučíně, Kravařích a Ludgeřovicích, dále několika agentur a poštoven v menších obcích). Nový okres Hlučín se přitom ještě v březnu 1923 rozrostl na úkor Německa o další dvě obce s poštovními úřady (Hať, Pišť).⁹

Jak bylo zmíněno, už 30. října 1918 byla na území západního Slezska, části severní Moravy a okrajové části východních Čech vyhlášena německá provincie Sudetenland,¹⁰ jejíž zemská vláda nebrala na vědomí zřízení československého státu.¹¹ Poštovní provoz na tomto území proto na několik následujících týdnů stálo fakticky mimo dosah pražského generálního ředitelství, resp. ministerstva pošt a z pohledu československého státu se ocitlo v dočasné cizí poštovní správě. Opavské poštovní ředitelství bezprostředně po rozpadu monarchie spravovala zemská vláda Sudetenlandu a během listopadu jej začlenilo do Německého Rakouska. V této souvislosti jsou připomínány zejména dva konkrétní kroky: 10. listopadu stanovil vídeňský Státní úřad pro obchod, průmysl a obchod, že do jeho působnosti spadá rovněž obvod poštovního ředitelství v Opavě, a 23. listopadu také opavské poštovní ředitelství řízené od roku 1911 Antonem Raschem výslovně deklarovalo (jako jediné z dosavadních poštovních ředitelství na našem území) svou příslušnost k Německému Rakousku.¹² V tomto smyslu němečtí poštovní úředníci skládali služební přísahu; čeští zaměstnanci poštovního ředitelství a opavských pošt naopak podobný akt s odvoláním na existenci československého státu odmítli, a dohodli se s poštovním ředitelstvím na slibu služební povinnosti (18. 11.), který deklaroval pracovní, nikoli státní loajalitu.¹³ Tou dobou pražské ministerstvo pošt a telegrafů důrazně varovalo nejen opavské poštovní

8 Podrobně k poštovní správě na Těšínsku viz O. TOVAČOVSKÝ akol., *Monografie*; též H. TOMÁŠKOVÁ, *Historický vývoj*, s. 67.

9 Kromě publikace J. WEISSENSTEIN, *Poštovní historie*, s. 1765–1809 lze k této problematice uvést přehled Miroslava ŠTOKY, *Historie poštovníctví na Hlučínsku*, online, dostupné z: <https://rakouskeznamky.cz/historie-postovnictvi-na-hlucinsku/> (cit. 15. 4. 2025).

10 K tomu obecně Jana ONDERKOVÁ, *Sudetenland 1918*. Opava 1999 (nepublikovaná diplomová práce).

11 Podle vzpomínek telegrafickou zprávu o vyhlášení československého státu přijala hlavní pošta v Opavě už večer 28. 10., jejím šíření ale vedení pošty bránilo. Josef LUKEŠ, *Několik vzpomínek na dny převratové*, in: *Deset let československého Opavska*, Opava 1928, s. 7–8. Naopak čs. strana posléze přerušila telegrafní vedení č. 245 Opava – Vídeň, vláda Sudetenlandu proto musela využít pro spojení s Vidní území Německa (pomocí vedení č. 83 přes Nisu). ZA v Opavě, C. k. poštovní a telegrafní ředitelství v Opavě (dále ŘPTO), inv. č. 373, č. kart. 293.

12 Provincie Böhmerwald a Deutschsüdmähren řídila poštovní ředitelství v Linci a ve Vídni, pro provincii Deutschböhmen krátce existovalo zcela nové poštovní ředitelství v Ústí nad Labem. K tomu dále Lubor KUNC, *Poštovníctví na území německo-rakouských provincií v Československu 1918–1919*, *Paginae historiae*, sv. 27/2, Praha 2019, s. 37–92; J. WEISSENSTEIN, *Poštovní historie*, s. 1173, 1430–1432.

13 Viktor FICEK (ed.), *Státní převrat r. 1918 na Opavsku: deník z rodinné kroniky Františka Moslera*, Slezský sborník 78, 1980, č. 1, s. 39, 41–43.

ředitelství, ale přímo i řadu poštovních úřadů v jeho obvodu před odepřením poslušnosti československé poštovní správě a to pod hrozbou propuštění ze služby.¹⁴ O nepřehledné a rychle se měnící situaci zase vypovídá dohoda představitelů zemského národního výboru (reprezentovaná zejména říšským poslancem Zikmundem Wittem) s politickým vedením Sudetenlandu o prozatímní správě úřadů ve Slezsku podepsaná 9. listopadu 1918 v Polské Ostravě; podle této dohody, která vyvolala v českém politickém táboře značnou nevoli, měly zemské úřady (vč. poštovního ředitelství) podléhat německé, české či polské pouze v oblastech reálného vlivu té či které národnosti, při snaze uchovat „prozatímní udržení společného provozu“.¹⁵

Na území provincie Sudetenland si opavská poštovní správa (s označením Deutschösterreichische Postdirektion für das Sudetenland) nárokovala řízení asi 250 poštovních úřadů. Mezi ně však už nepatřily pošty na území Těšínska. Vzhledem k tomu, že Polská národní rada Těšínského knížectví odmítla podřízení pošt v politických okresech Bílsko, Těšín a Fryštát českým orgánům, dohodlo se v polovině listopadu 1918 opavské poštovní ředitelství na jejich vyčlenění ze svého správního obvodu a po dohodě se zástupci polské poštovní správy je předaly do gesce poštovního ředitelství v Krakově.¹⁶ Proti takovému dělení obvodu opavského ředitelství na německou, českou a polskou část mimochodem vznesli v Bohumíně protest čeští poštovní zaměstnanci a informovali o něm brněnské ředitelství a ministerstvo pošt a telegrafů v Praze.¹⁷

V případě námi sledovaného Opavska zde spadala jen menší část místních služeben, které tak několik týdnů zajišťovaly poštovní styk jménem Německého Rakouska; kromě pošt v německých obcích (Deštné, Skrochovice, Mladecko) šlo samozřejmě o všechny čtyři pošty v Opavě a poštovní úřad v Kateřinkách. Doložit to lze mimo jiné ojedinělými doklady poštovního provozu.¹⁸ Kontakt s poštovní správou uznávající existenci Československa přitom zůstal v tomto zjevně provizorním období v nezbytné míře zachován;¹⁹ obě správy si například po určitou vzájemně neblokovaly úřední korespondenci.²⁰ Ke zlomu došlo až koncem listopadu 1918, kdy pražské generální ředitelství společně s brněnským poštovním ředitelstvím s úspěchem instruovalo německé pošty na severní Moravě, aby nepřijímaly výnosy opavského ředitelství. Podle svědectví

14 ZA v Opavě, ŘPTO, inv. č. 373, č. kart. 293, Nařízení ministra pošt a telegrafů J. Stříbrného z 18. 11. 1918.

15 Tamtéž, Protokol z 9. 11. 1918 (opis).

16 K tomu J. WEISSENSTEIN, *Poštovní historie*, s. 1224. Seznam nárokováných pošt v provincii Sudetenland viz Tamtéž, s. 1304–1323; dále srov. Tamtéž, s. 1223. Též ZA v Opavě, ŘPTO, inv. č. 373, č. kart. 293, Polská národní rada Knížectví Těšínského – odmítnutí služební přísahy (7. 11. 1918).

17 V. FICEK (ed.), *Státní převrat*, s. 42.

18 Např. služební dopis z 3. 12. 1918 adresovaný poštovnímu a telegrafnímu úřadu v Orlové (viz katalog 66. aukce Burda Auction, pol. 2603; za upozornění děkuji L. Kuncovi). Další příklady viz J. WEISSENSTEIN, *Poštovní historie*, s. 1235–1238.

19 Srov. J. LUKEŠ, *Několik vzpomínek*, s. 9.

20 Srov. F. D. KMOCH, *Vojsko*, in: *Deset let československého Opavska*, Opava 1928, s. 48. „*S ostrůvky německé menšiny, jako např. s Novým Jičínem udržovala Opava spojení pomocí šifrovaných dopisů, zpráv, telegramů, které před uzavřením české území dopravovaly jak čs. poštovní správa... tak zvláštní důvěrníci.*“

českého úředníka Františka Moslera proto opavské ředitelství ve snaze zabránit vracení úředních zásilek jako nedoručitelných, a „aby úřad nevěděl, od koho dopis dochází, neopatruje obálku svou firmou, nýbrž posílá dopisy frankované známkami. Ředitelství rozaslalo úřadům severní Moravy a v králickém výběžku výnosy, aby vyplácely platební poukázky ředitelství brněnského a pražského.“²¹ Izolaci opavského ředitelství později prohloubila kontrola železničních stanic (zejména na strategicky významné trati Opava-Svinov) českými zaměstnanci.²²

Poštovní správa Sudetenlandu přesto na pokyn vídeňské centrály pokračovala v germanizačních krocích, nastoupených už v průběhu válečných let; svědčí o tom instrukce z listopadu a prosince 1918, jež v reakci na zhoršující se ekonomickou situaci upřesňovaly jednotný postup při propouštění nadbytečných poštovních zaměstnanců. Instrukce striktně vyžadovala přednostní propouštění zaměstnanců neněmecké národnosti; pouze v případě německých zaměstnanců mělo opavské poštovní ředitelství přihlížet ke kvalitě pracovního výkonu, popř. různým sociálním hlediskům.²³ Už počátkem listopadu byli také čeští poštovní úředníci zjevně z bezpečnostních důvodů přerazováni na méně exponované úseky, popř. jim byl ztížen přístup k důležitým informacím.²⁴

Zásadní obrat ke zpřehlednění poměrů přineslo až obsazení Opavy českým vojskem 18. prosince 1918, kdy se politická správa Sudetenlandu definitivně zhroutil. Dosavadní šéf poštovního ředitelství Anton Rasch (1859–1929) podnikl ještě 19. a 20. prosince cestu do Vídně, následujícího dne pak navázal na zahájené předávání úřadu do českých rukou, konkrétně poštovnímu inspektorovi Josefu Šimonovi a vrchnímu poštovnímu komisaři Juliu Šternberskému z Prahy a vrchnímu poštovnímu radovi Antonínu Darebnému z brněnského ředitelství.²⁵ Rasch byl obratem poslán na dovolenou s čekatelným, posléze penzionován a usadil se na Bruntálsku.²⁶ Vedení poštovního ředitelství převzal (21. 12.) poprvé český úředník, zmíněný poštovní inspektor Josef Šimon (1867–1923),²⁷ který ihned zahájil kroky k posílení českého zastoupení v poštovní správě ve Slezsku. Český poštovní ředitel v Opavě se až do roku 1938 stal novým standardem. Po Šimonově náhlém úmrtí

21 V. FICEK, (ed.), *Státní převrat*, s. 44.

22 Tamtéž, s. 45.

23 ZA v Opavě, ŘPTO, inv. č. 363, č. kart. 292, Germanizace za býv. Rakouska a Německa (1922); zde pouze opisy citovaných dokumentů.

24 V. FICEK, (ed.), *Státní převrat*, s. 39 a 45.

25 *Poštovní ředitelství v Opavě v české správě*, Bezručův kraj 23. 12. 1918, roč. 1, č. 5, s. 4; *Opavské poštovní ředitelství v českých rukou*, Slezský venkov 28. 12. 1918, roč. 7, č. 52, s. 4.

26 A. Rasch žil poté ve Svobodných Heřmanicích; počátkem 20. let zde byl jmenován zemským zástupcem ve školním výboru nově otevřené dvouleté zemědělské školy. Státní okresní archiv (dále SOkA), Bruntál, Okresní úřad Bruntál, inv. č. 786, č. kart. 474, Sčítání 1921 (Svobodné Heřmanice, č. p. 9); *Deutsche Post* 6, č. 15, 17. 1. 1924, s. 5. Úředník poštovního ředitelství F. Mosler jej ocenil: „byl sice velký Němec, ale jinak velmi slušný a hodný člověk, žádný fanatik“. Slezské zemské muzeum (dále SZM), historická podsíbrka, Rodinná kronika F. Moslera, s. 278–279). Za dohledání data úmrtí děkuji paní I. Gebauerové.

27 VF, Ředitelství pošt a telegrafů v Opavě /1918/, Filatelie, roč. 34 (1984), s. 538; *Ku změně přednosty poštovního ředitelství v Opavě*, Bezručův kraj 28. 6. 1923, roč. 5, č. 73–75, s. 6; *Úmrtí*, Tamtéž 18. 7. 1923, roč. 5, č. 82, s. 3; *K úmrtí presidenta Šimona*, Tamtéž 7. 8. 1923, č. 88, s. 2–3.

krátce zastával funkci prezidenta poštovního ředitelství Rudolf Vlk (1923–1924), dále Jan Zlámal (1924–1936)²⁸ a Zdeněk Diviš (1936–1938).²⁹

Na sklonku roku 1918 spravovalo opavské poštovní ředitelství 195 poštovních úřadů,³⁰ více než sto poštoven a 34 vlakových pošt, jeho správní obvod se ovšem v letech 1919–1920 výrazně měnil s ohledem na vývoj na Těšínsku a připojení Hlučínska. I když od ledna 1922 převzalo od brněnského poštovního ředitelství navíc pět desítek pošt ze severovýchodní části Moravy, k tomu 15 poštoven a správu dalších vlakových pošt, zůstala Opava sídlem nejmenšího poštovního ředitelství v republice (větší obvod mělo i poštovní ředitelství v Pardubicích zřízené v roce 1919);³¹ v polovině 20. let do opavského obvodu náleželo pouze 248 poštovních úřadů.³² K roku 1928 dále spravovalo 66 vlakových pošt a přes osm desítek poštoven. Po ztrátě slezské zemské samosprávy a zřízení země Moravskoslezské proto docházelo ke snahám o omezení působnosti poštovního ředitelství,³³ nebo přeložení jeho sídla do Moravské Ostravy – tuto možnost zmiňovalo brněnské poštovní ředitelství už na podzim 1920 v souvislosti s převodem části svého správního obvodu ke Slezsku.³⁴

Nejzávažnější pokus o změnu poštovní správy ve Slezsku a části severní Moravy představoval bezesporu návrh parlamentní komise ze srpna 1933, který v rámci úspor usiloval o zrušení poštovního ředitelství v Opavě a jeho opětovné sloučení se správním obvodem v Brně. Návrh se přirozeně setkal se značným odporem nejen místních politických stran, ale také řady národních korporací (např. slezské odbočky Národní rady československé).³⁵ V této souvislosti je nepochybně zajímavé, že ještě na počátku 20. let poštovní ředitel Šimon při mapování převálcených germanizačních tlaků vyzdvihoval, že samotné zřízení poštovního ředitelství v Opavě v roce 1911 bylo aktem germanizace „celé tehdejší státní správy“, protože jeho potřeba nevyplývala z velikosti obvodu ředitelství v Brně.³⁶ O deset let později Šimonův nástupce Zlámal naopak vyzdvihoval, že menší správní obvody jsou mnohem operativnější – uvedl příklad Švýcarska, které

28 J. Zlámal (1877–1936) se narodil v Rokytnici u Přerova. Po absolvování gymnázia u Přerově a studiu práv v Praze vstoupil v roce 1902 do konceptní služby u poštovního ředitelství v Brně, kde působil do roku 1920. *Náš domov* 7, č. 48, 28. 11. 1936, s. 3.

29 Z. Diviš se v lednu 1937 zasadil o vznik poštovní skupiny Masarykovy letecké ligy (o šesti stech členech) pro obvod poštovního ředitelství. *Letem světem* 11, 1936–1937, č. 15, s. 12.

30 Jejich soupis viz Zdeněk KVASNIČKA – František KUBÁT, *Monografie československých známek, I. díl. Popřevratová doba, Hradčany, Seznam převzatých poštovních úřadů*, Praha 1968, s. 299–327.

31 ZA v Opavě, ŘPTO, inv. č. 356, č. kart. 292; též H. TOMÁŠKOVÁ, *Historický vývoj*, s. 79–80 a 89.

32 *Chytilův úplný adresář Moravy a Slezska. Sv. I, část 2, Slezsko*, Praha 1925, s. 12. Z toho bylo 16 erárních poštovních úřadů a 232 třídních úřadů.

33 Na tyto obavy reagovala obsáhlá důvodová zpráva k zákonu č. 125/1927 Sb. o organizaci politické správy, v níž bylo zdůrazněno, že zánik země Slezské neznamená zrušení tamního poštovního ředitelství. *Srov. Zákon o organizaci politické správy*. Praha 1928, s. 83.

34 ZA v Opavě, ŘPTO, inv. č. 356, č. kart. 292, Vyjádření poštovního ředitelství v Brně z 27. 10. 1920.

35 Z celé série negativních ohlasů citujme např. *České slovo* 16, č. 213, 6. 8. 1933, s. 3.

36 ZA v Opavě, ŘPTO, inv. č. 363, č. kart. 292. Podle J. Šimona naléhali na zřízení poštovního ředitelství v Opavě „k účelům čistě germanizačním“ němečtí poslanci a město Opava.

disponovalo 11 poštovními ředitelstvími pro 3,8 mil. obyvatel. Argumentoval rovněž složitou národnostní situací v opavském správním obvodu vyžadující sídlo právě zde.³⁷ Vzhledem k silnému odporu bylo od celého záměru v polovině září 1933 nakonec upuštěno.³⁸

Průvodním jevem poštovního provozu krátce po vzniku republiky se stalo spontánní upravování razítek. Šlo o velmi viditelný projev **nacionálních vlivů na poštovní provoz** v tomto období. Úpravou prošla úřední razítka pošt, a zvláště pak jejich místní razítka, která se používala ke znehodnocování známek na zásilkách. Z razítek pošt českých zemí se odstraňovaly zejména německé nápisy, nebo i části textu, které neodpovídaly novým státoprávním poměrům. Nežádoucí text se odstraňoval začerněním, úplným či částečným odrytím, opravením apod. U pošt na území Slezska, podobně jako v dalších pohraničních oblastech ovšem převažovala německojazyčná razítka. Přednostové poštovních úřadů měli proto možnosti úprav dost omezené (nabízelo se odstranění adjektiva „rakouské“ z názvu bývalé korunní země), plně se mohly projevit pouze tam, kde měly pošty přidělené razítka s německo-českým, popř. německo-polským textem; typickým příkladem je kompletně bohemizované razítko pošty v Orlové, u nějž byl odstraněn německý text, polský přeryt a okružní přepilováno, což umožnilo vytvořit plně český text „Orlová“.³⁹

Vzhledem k tomu, že poštovní správa v Praze tyto úpravy neiniciovala a odkazovala pošty na pozdější přidělení nového razítka, závisely zásahy v textu razítek na národním citění a horlivosti konkrétního poštmistra, nebo také tlaku veřejného mínění, které se dožadovalo co nejdůslednější manifestace změny poměrů. Je přitom zajímavé, že ani tento tlak v případě opavských pošt v podstatě nehrál roli. Koncem března 1919 například agrární *Slezský venkov* kritizoval poštovní ředitelství v Opavě, že jako úřad nové republiky doposud používá německojazyčné obálky, tiskopisy a úřední razítka (vč. „poslého rakouského orla“). Sžiravou kritiku adresoval samozřejmě i všem čtyřem opavským poštám: „*jak hrdě se vyjímá na známkách československé pošty razítka ‚Troppau‘! Výmluva, že nebylo dosud času razítka nahraditi jiným, jest pouhou planou výmluvou.*“⁴⁰ List žádal zavedení přinejmenším dvojjazyčných razítek, ovšem s upřednostněním českého nápisu. Vzhledem k tomu, že pošty na kritiku nereagovaly, zopakoval ji list v polovině dubna 1919 (i s příklady jiných pošt mimo Slezsko): „Z Opavy docházejí stále dopisy s poštovním razítkem jen německým. ‚Troppau‘ tam mají, ‚Opava‘ ne... Jaké to lidi má ministr pošt na úřadech?“⁴¹ Jak jsme zmínili, oficiálně měly pošty vyčkat na přidělení nového razítka. Přesto například v Olomouci místní pošty během roku 1919 používaly nejen upravené razítka s odstraněným německým textem, ale opatřily si (patrně na své

37 ZA v Opavě, ŘPTO, inv. č. 371, č. kart. 293, Zrušení Ředitelství pošt a telegrafů v Opavě – návrh parlamentní úsporné komise (1933); rozklad J. Zlámala ze 4. 9. 1933.

38 *Důležité opavské úřady nebudou zrušeny*, České slovo 16, č. 253, 15. 9. 1933, s. 1.

39 E. VOTOČEK, *Monografie československých známek*, díl XVI/1. Praha 1982, s. 383–384.

40 *Poštovní ředitelství v Opavě*, Slezský venkov 8, č. 13, 29. 3. 1919, s. 3.

41 *Naše poštovní razítka*. Slezský venkov 8, č. 15, 12. 4. 1919, s. 4.

náklady) koncem léta 1919 vlastní razítko pouze s českým textem.⁴² Národnostní situace v Opavě ale toto řešení poštám neumožňovala, proto národněsocialistický *Bezručův kraj* ještě koncem listopadu rezignovaně konstatoval: „*Německé razítko bude mít opavská pošta ještě 100 let*“.⁴³ Definitivní československé razítko s česko-německým nápisem (a zkratkou Č.S.P.) obdržely opavské pošty až koncem roku 1919 (pošta „Opava 4“ disponovala tímto razítkem od 11. 11.), přesto ještě krátce na začátku následujícího roku používala hlavní pošta i staré rakouské čárkové razítko.⁴⁴

Odlišná situace panovala u českých obcí Opavska, kde brzy po vzniku republiky existovala vůle k promítnutí nové státoprávní reality i do poštovního provozu. I zde ovšem už počátkem prosince 1918 český tisk například kritizoval, že poštovní úřad v Kateřinkách nadále používá neupravené razítko upřednostňující německý nápis „*Katharein bei Troppau*“ v horní části okruží. *Slezský venkov* zdůraznil, že když už v obci proběhla „národní očista“ a česky úřaduje i obecní úřad, „bylo by na čase, aby i poštovní úřad používal výhradně českého razítka.“⁴⁵ Připomeňme zde, že v té době pošta v Kateřinkách alespoň nominálně stále náležela do správy poštovního ředitelství Sudetenlandu. Nejen tato, ale i pošty v Jaktáři či Kylešovicích proto z razítek odstranily německý text až po zániku provincie, nejpozději v únoru 1919,⁴⁶ některé pošty Opavska tak možná učinily i dříve; upravené razítko bez německého textu měla pošta v Háji u Opavy už 25. 1. 1919, ze Štítiny je doloženo 8. 2. 1919, v Neplachovicích rovněž v únoru 1919. Rozhodně nejpůsobivěji upraveným razítkem disponovala pošta v Oticích, neboť z něj tamní expeditorka odstranila nejen dlouhý německý text „*Ottendorf. Österr. Schles.*“, ale i českou zkratku „*Rak.*“ Po této úpravě zůstal v téměř prázdném okruží pouze nápis „*Otice...Sl.*“ Upravená rakouská razítka mizela z poštovních dokladů až během léta 1920, kdy tyto pošty (včetně pošt německých obcí v Deštném, Mladecku či Skrochovicích) obdržely definitivní razítka československé pošty.⁴⁷ Kromě poštovních dokladů zachycují úpravu poštovních razítek (odstranění německého textu) knihy korespondence některých pošt; podle nich pošty ve Stěbořicích a Komárově provedly úpravu v únoru, ve Slavkově v březnu a ve Štáblovicích (asi) v polovině roku 1919. Z těchto zápisů však bohužel není zřejmé, zda se úprava týkala úředního, vrocniho či právě místního razítka, které se používalo ke znehodnocování známek na zásilkách.⁴⁸

42 E. VOTOČEK, *Monografie československých známek*, díl XVII, Praha 1988, s. 30–32 a 422–423.

43 *Nepříjemné doklady*, *Bezručův kraj* 1, č. 52, 21. 11. 1919, 1, č. 52, s. 3. V listopadu 1919 obdržela pošta Opava 1 podobnou stížnost jménem „Klubu politických stran v Opavě“. ZA v Opavě, ŘPTO, inv. č. 159.

44 SZM, historická podsběrka, Rodinná kronika F. Moslera, s. 11; otisk čárkového razítka „Troppau 1/a“ na poštovní známce z 2. 1. 1920 (archiv autora).

45 *Národní očista*, *Slezský venkov* 7, č. 49, 7. 12. 1918, s. 3. Obecní úřad kontrolovala česká většina už od 9. 11. 1918.

46 Neupravené razítko používala pošta v Kateřinkách ještě v polovině prosince 1918, pošta v Kylešovicích měla razítko upraveno v polovině února 1919. Obecněji viz J. KNAPÍK, „*Data*“, s. 16.

47 Např. PÚ Neplachovice původní upravené razítko používal 27. 7. 1920, PÚ Kateřinky rovněž v červenci 1920, PÚ Hlavnice ještě 24. 8. 1920 (archiv autora).

48 ZA v Opavě, ŘPTO, inv. č. 159.

V souvislosti s prosazováním nové státní moci nedošlo na poštách Opavska k rozsáhlým výměnám přednostů pošt a dalších poštovních úředníků z politických, resp. národnostních důvodů. Počátkem roku 1919 byly českými přednosty obsazeny dvě významné opavské pošty – hlavní pošta („Opava 1“) a pošta na Severním (dnes Východním) nádraží („Opava 4“).⁴⁹ Dále můžeme uvažovat o výměně kateřinského poštmistra Karla Jarosche, byť to nelze z dostupných pramenů přímo doložit. Jarosch byl sice známým místním německým nacionálem, je ale třeba zvážit, že na poště v Kateřinkách sloužil už od jejího vzniku v roce 1870. Změny na této poště lze zaznamenat od února 1919, kdy se začalo úřadovat česky a nastoupil zde poštministr Albín Čech, jehož v prosinci následujícího roku vystřídal Jan Schiller (1888–?), původem z Jevíčka.⁵⁰ V květnu 1919 zase rezignoval na vedení pošty v Háji u Opavy německý poštministr Johann Sarna, dosazený přes odpor starostů českých obcí jejího doručovacího obvodu v roce 1915; nově se zde úřadu se ujal český poštministr Josef Blašík (nar. 1884 Velká Polom).⁵¹ V Hradci došlo k výměně německého poštmistra za českého v prosinci 1919.⁵²

Poštovní ředitelství pod Šimonovým vedením začalo zároveň posilovat pozice českých úředníků na poštovním ředitelství, postupovalo však celkem umírněně – do každého oddělení měl přibýt alespoň jeden český zaměstnanec, vedení oddělení přitom zůstalo nezměněno. Český personál během 20. let zde i na poštách posílil tím, jak němečtí úředníci odcházeli do penze, popř. zemřeli, nebo přecházeli do poštovní správy v Rakousku či Polsku.⁵³ Tím se do poloviny 20. let poměr českého úřednictva výrazně zvýšil. Zároveň se vytvářel soustavný tlak, aby německý personál zejména velkých pošt ve Slezsku ovládal při běžném poštovním styku s občany „státní jazyk“, což představovalo dlouhodobý a současně problematický proces. Poštovní správa pořádala od roku 1920 specializované kurzy češtiny (v Opavě probíhaly v prostorách obchodní školy), na něž v dalších letech navázaly nařizené jazykové zkoušky, které vyvolávaly počátkem 20. let nacionální vášně na obou stranách.⁵⁴ Například v Opavě tato věc vytvářela permanentní třecí plochu při soužití českého a německého etnika ve městě. V podstatě identicky jako tehdy český tisk argumentoval o více než deset let později na adresu Němců opavský gymnazista, který na adresu Němců v pohraničí kladl řečnickou otázku: „*Ovládáte státní jazyk tak, že se ani na poště nedohovoříte?*“⁵⁵ Přednosta pošty „Opava 4“ František Mosler, který úřad převzal v únoru 1919, k této realitě poznamenal: „V úřadě zavedl jsem ihned české úřadování,

49 SZM, historická podsbrírka, Rodinná kronika F. Moslera, s. 281.

50 SOkA Opava, Okresní úřad Opava I, inv. č. 1503, č. kart. 1616, Sčítání 1921 (Kateřinky, Mostní ul. 9).

51 ZA v Opavě, ŘPTO, inv. č. 159. Tato datace zdánlivě nekoresponduje s doloženou úpravou razítka koncem ledna 1919 – citovaná kniha korespondence poštovního úřadu v Háji nezmiňuje možnost, že J. Sarna mohl být už dříve poslán na dovolenou.

52 Hradecký poštministr A. Krautwurst je uváděn v polovině 20. let jako zaměstnanec pokladny pošty Opava 1. *Chytilův úplný adresář Moravy a Slezska. Sv. 1, část 2, Slezsko, Praha 1925, s. 13.*

53 ZA v Opavě, ŘPTO, inv. č. 373, č. kart. 293; SZM, historická podsbrírka, Rodinná kronika F. Moslera, s. 281.

54 Srv. např. *Deutsche Post*, Opavan 4, č. 40, 4. 10. 1923, s. 2; *Na obranu cti a práce českého úřednictva*, Bezručův kraj 5, č. 107, 13. 10. 1923, s. 1–2.

55 Studentský časopis 15, č. 8, 10. 4. 1936, s. 221; přispěvatel Otakar Jeníček (VI. Rg. Opava).

vyhlášky a knihy nařízení však jsem psal česky a německy, neboť z úředníků, kromě Albína Čecha, nebyl nikdo dokonale znalým české řeči.“ S některými zaměstnanci až do svého penzionování (1933) hovořil jen německy.⁵⁶

Z hlediska **poštovního provozu** můžeme přelom 10. a 20. let vnímat jako úsilí navázat na mírové standardy před rokem 1914; např. ke zrušení cenzury telegramů a telefonních hovorů se přistoupilo až v listopadu 1920. Síť poštovních úřadů se přitom na Opavsku do roku 1938 oproti předválečné době téměř nezměnila, nedocházelo proto ani k výrazným úpravám doručovacích obvodů. Každá pošta už měla přiděleného alespoň jednoho listonoše (část z nich se vracela zpět z vojenské služby, legií či zajetí); ti se na základě výnosů ministerstva pošt z roku 1919 stávali plně systemizovanými státními zaměstnanci bez vazby na přednostu úřadu. Zvýšila se frekvence doručování; v obcích, kde se dříve doručovalo dvakrát či třikrát týdně, se podle možností začalo doručovat každý den. Poštovní ředitelství přispělo i k další instalaci poštovních schránek; zatímco koncem roku 1918 se jich v obvodu nacházelo 1051, o deset let později se jejich počet zvýšil o téměř osm set (1792);⁵⁷ každá šestá přitom byla robustní schránkou se systémem tzv. automatického výběru pomocí brašny s rámem (podle patentu Karla Parise), používanou ve městech už od roku 1891.

Pošty se rovněž vrátily k nabídce dřívějších služeb; zmiňme zde třeba provoz poštovní spořitelny, oblíbené zejména u středostavovských vrstev.⁵⁸ Dočasnou renesanci zažila ve 20. letech přeprava poštovních zásilek po silnici, když během války byly lokální poštovní jízdy přeměněny na poselské pochůzky. V letech 1919–1920 se též v různých částech státu obnovovaly osvědčené předválečné **autobusové spoje** a nově vzniklý státní podnik Československá pošta (1924) se prostřednictvím automobilové dopravy snažil zvýšit zisky za přepravu zásilek. Od roku 1925 proto pošta přestala pronajímat některé trasy soukromým dopravcům a přecházela na dopravu ve vlastní režii. Její zvýšený zájem o silniční přepravu však vedl záhy ke sporům s ministerstvem veřejných prací a zejména s ministerstvem železnic, který vyústil v ostrý a dlouhodobý konkurenční spor ukončený až v roce 1933, kdy se výhradním provozovatelem státních autobusových linek stala železnice.⁵⁹

Na rozdíl od vnitrozemí se však autobusové linky ve Slezsku obnovovaly (částečně vlivem složité situace na Těšínsku) obtížněji, a tudíž se zpožděním. Přestože Opava byla před první světovou válkou sídlem největší poštovní autosprávy v českých zemích, tradiční autobusová linka z Opavy do Vítkova zahájila provoz až v červnu 1920,⁶⁰ tedy

56 SZM, historická podsběrka (Rodinná kronika F. Moslera, s. 7).

57 ZA v Opavě, ŘPTO, inv. č. 373, č. kart. 293.

58 Pavel ČTVRTNÍK– Jan GALUŠKA – Patricia TOŠNEROVÁ, *Poštovníctví v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*, Liberec 2008, s. 122–123.

59 Petr HOFFMAN, *Dějiny státní autobusové dopravy. 2. díl (Poštovní autobusy 1919–1932)*, Litoměřice 2013, s. 27–28, 93 a 191.

60 Linka č. 628 vyjížděla dvakrát denně z opavského Severního nádraží, v Opavě zastavovala u hlavní pošty a Státního nádraží, končila u nádraží v Janských Lázních.

půl roku po spuštění první linky ve Slezsku z Frýdku do Pražma na Těšínsku. Proti jejímu obnovení se přitom ohradilo ministerstvo železnic s příznačným argumentem, že tento spoj sníží rentabilitu železničního spojení mezi Opavou a Hradcem. Ve 20. letech opavská pošta zajišťovala i autobusové spojení do Bruntálu. Opavské poštovní ředitelství, resp. jeho autospráva⁶¹ se musely vyrovnávat i s žádostmi soukromníků o pronájem koncesí na tento druh dopravy; například o zprovoznění zmíněné trasy mezi Opavou a Vítkovem projevovali soukromí dopravci zájem už od počátku roku 1919.⁶² Obnovovala se rovněž pojezdna pošta na lokální úrovni. V roce 1925 na tento způsob přepravy zásilek zavedený už v roce 1910 obnovily například Stěbořice, čímž si zajistily dvakrát denně přepravu zásilek do Opavy a zpět.⁶³ Už od léta 1924 po stejné silnici do Opavy putovaly pravidelně zásilky i z Hlavnice; autodopravu zde zajišťoval místní rezník a mlékař Rudolf Kavan.⁶⁴ Připomeňme, že v Opavě ještě ve 20. letech sídlil Poštovní pojezdny úřad⁶⁵ pro silniční poštovní přepravu (autobusy, nákladní jízdy).⁶⁶

Na rozdíl od autodopravy se rychle obnovila a dále rozvíjela **vlaková pošta**, během války rovněž silně redukována. Kromě dálkové dopravy listovních zásilek, balíků, peněžní služby dopravovala vlaková pošta do Slezska i ranní noviny z Prahy, Brna a Vídně. Mezi hlavní regionální železniční trasy patřily spoje dopravující poštu z Opavy do Olomouce (č. 664, 665, 731), do Svinova (č. 736, 737, 739, 740), dále do Bohumína (č. 738) a přes Krnov do Hanušovice (č. 733). Značný význam měly i lokální vlakové poštovní trasy na Hlučínsko (č. 726, spoj č. 727 prodloužený v roce 1935 až do Petřkovic), z Opavy přes Kravaře do Ratiboře (č. 734), tradiční spoj z Opavy přes Mladecko do Horního Benešova (č. 741) a vlaková pošta spojující Krnov se Svinovem (č. 768).⁶⁷

Plynule se rozšiřoval počet poštovních úřadů Opavska, které zřizovaly **telegraf a zejména veřejný telefon**, který se v tomto období stával běžným prostředkem

61 Opavskou správu automobilového provozu vedl od počátku 20. let poštovní oficiál Emil Víteček.

62 K tomu dále P. HOFFMAN, *Dějiny*, s. 35, 94, 226, 234 a 241; Lubor HRUŠKA – Lenka JAROŠOVÁ – Radek LIPOVSKI (edd.), *Velký historický atlas Českého Slezska*, Ostrava 2021, s. 216.

63 Jiří PECHÁČEK, *100 let poštovního úřadu v Hlavnicích (1. 2. 1993)*, Hlavnice 1993, s. 3; Pavel SOLNICKÝ, *Historie Stěbořic*, Stěbořice 2008, s. 25. Od roku 1910 jezdil ze Stěbořic povozem do Opavy Teodor Volf (č. 18), po něm pak jeho syn Karel Volf. Už v květnu 1919 se uvažovalo o zavedení dovozu pošty automobilem na trase Opava 4 – Kateřinky – Jaktář – Stěbořice – Slavkov – Otice – Opava. ZA v Opavě, ŘPTO, inv. č. 159.

64 Do Opavy odjíždělo v 7 hod., zpět do Hlavnice se vracelo v poledne. Farní kronika poznamenala, že „při mírném poplatku 5 K pro cestu z Hlavnice a do Hlavnice za jednu cestu se doprava autem velmi brzy vžila a těžko by ji nyní občanstvo postrádalo.“ J. PECHÁČEK, Jiří: *100 let*, s. 3.

65 V jeho čele stála manželka policejního důstojníka Meta Olga Dostálová (nar. 14. 4. 1884 Křížová, okr. Krnov). *Chytílův úplný adresář Moravy a Slezska. Sv. 1, část 2, Slezsko*, Praha 1925, s. 13; srov. SOKA Opava, Okresní úřad Opava I, inv. č. 1474 č. kart. 1583, Sčítání 1921 (Opava, Sadová č. p. 109). Majitelem poštovních stáží v Opavě byl v 10. a 20. letech obchodník s koňmi Josef Seipelt (nar. 6. 6. 1856 Adolfovice, okr. Jeseník). Viz SOKA Opava, Okresní úřad Opava I, inv. č. 1411, č. kart. 409, Matrika obce 1911 (Opava, Hradecké předměstí, č. p. 45).

66 K podrobnému rozpisu jízdy na Opavsku viz *Poštovní spoje (silniční) v obvodu ředitelství pošt a telegrafů v Brně a v Opavě*, Brno 1923.

67 E. VOTOČEK, *Monografie československých známek*, díl XVII, Praha 1988, s. 483, 488–490 a 498.

komunikace. Obě sítě v celém obvodu přitom muselo opavské poštovní ředitelství postupně technicky přizpůsobit a jejich tratě nově orientovat na centrum nového státu v Praze. Například telefonní hovory se v roce 1919 musely směřovat přes Brno: „*Za účelem dosažení telefonického spojení s Prahou obracely se státní úřady, zvláště zemská správ apolitická, přímo na ředitelství pošt a telegrafů, jež pak dávalo telefonicky příkaz dozorcímu úředníku v telefonní ústředně, aby se o urychlené a nerušené spojení postaral. Přes to trvalo obyčejně dlouho, než bylo lze státní hovory s Prahou uskutečniti.*“⁶⁸ Výrazné zlepšení meziměstského spojení přineslo zřízení přímého telefonního vedení Moravská Ostrava-Praha a Opava-Praha. V řadě místních telefonních sítí byla ve 20. letech provedena kabelizace telegrafního a telefonního spojení.⁶⁹ Místní opavská telefonní ústředna byla modernizována zejména nahrazením starých opotřebovaných přepojovačů a opavská meziměstská ústředna přeměněna na systém tzv. ústřední baterie. Nejvytíženější místní telefonní síť v Moravské Ostravě byla mezi lety 1928–1930 automatizována (první automatická ústředna zahájila provoz v Praze koncem roku 1925). Opavské ředitelství zajistilo i celkem komfortní napojení na mezinárodní telefonní síť.⁷⁰

Koncem roku 1918 spravoval obvod opavského ředitelství 139 telegrafních úřadů, po úpravách státního území i obvodu ředitelství tento počet koncem roku 1922 činil 187, v roce 1925 pak 211 a v roce 1936 se zvýšil na 304. Počet telefonních úřadů ve stejném období činil 121 (1918), 173 (1922), resp. 302 (1936). Koncem roku 1918 se přitom ve Slezsku nacházelo 4898 telefonních stanic (z toho 3608 hlavních a 1290 vedlejších; ke hlavním stanicím náležely mj. veřejné hovorny a automaty). Rozdělením Těšínska přišel opavský obvod o silné telefonní síť v Bílsku a Těšíně (1698 stanic), nicméně už koncem roku 1922 bylo evidováno 4373 hlavních a 2196 vedlejších stanic. V roce 1936 bylo v provozu již 6976 hlavních a 1752 vedlejších telefonních stanic.⁷¹

Například v červnu 1920 byl zprovozněn telegraf spolu s veřejnou telefonní hovornou v Oticích,⁷² telefonní úřady byly zřízeny v Jaktarži, Stěbořicích a v Háji, telegrafem byla dovybavena pošta v Mladecku (1924) a ve Stěbořicích (1921),⁷³ v dubnu 1926 otevřel telefonní ústřednu s veřejnou hovornou a telegrafní stanicí poštovní úřad ve Slavkově

68 ZA v Opavě, ŘPTO, inv. č. 373, č. kart. 293.

69 Šlo např. o Český Těšín, Jablunkov, Trinec, Karvinou, Orlovou, Fryštát, Bohumín, Petřvald, Radvanice, Místek, Frenštát pod Radhoštěm, Frýdlant nad Ostravicí, Příbor, Nový Jičín, Fulnek, Vítkov, Bílovec, Krnov, Frývaldov, Albrechtice u Krnova, Bruntál, Vrbno pod Pradědem.

70 *Po dvaceti pěti letech*, Moravskoslezský deník 37, č. 227, 1. 10. 1936, s. 3.

71 ZA v Opavě, ŘPTO, inv. č. 373, kart. 293. Na státní síť bylo v opavském obvodu připojeno v roce 1925 jen 21 soukromých zařízení, v roce 1936 se počet zvýšil na 356 (s 2174 stanicemi), koncesovaných soukromých telefonních zařízení bylo v roce 1918 celkem 74 (s 1157 stanicemi), v roce 1936 to bylo 169 zařízení (s 5257 stanicemi) a spolu s 61 návštěvními zařízeními (o 1344 stanicích) činil celkový počet telefonních stanic 6601.

72 ZA v Opavě, ŘPTO, inv. č. 595, č. kart. 318; inv. č. 373, kart. 293.

73 Telefonní linka byla zavedena do Stěbořic už v roce 1908, konkrétně pro šéfa opavské rafinerie Jindřicha Janotu, nicméně až od srpna 1921 na ni byla napojena vedlejší veřejná ústředna a telegraf. ZA v Opavě, ŘPTO, inv. č. 761, č. kart. 342.

u Opavy,⁷⁴ v roce 1926 oba komunikační prostředky zavedl i poštovní úřad v Hlavnici. V létě 1927 zřídila neplachovská pošta smluvní telefonní hovorny v Kamenci, Loděnicích, Štěplovci a v Táboře. V polovině 30. let již v obvodu opavského poštovního ředitelství měla téměř každá obec přístup k telefonu.⁷⁵

Nejrychleji rostoucí odvětví komunikačních služeb se v tomto období stal nepochybně rozhlas, který v Československu zahájil pravidelné vysílání už v květnu 1923. V roce 1924 existovalo v obvodu opavského poštovního ředitelství, do jehož gesce radiokomunikace spadala, 79 radiokoncesionářů.⁷⁶ Během 20. let jejich počet (i díky snižování evidenčních poplatků) narůstal v řádu tisíců, přičemž zlom v zájmu o pořízení radiopřijímače znamenal rok 1929, kdy opavské ředitelství uvedlo do provozu středovlnný vysílač ve Svinově, díky němuž zahájilo činnost ostravské rozhlasové studio. V roce 1930 se počet koncesionářů blížil 40 tisícům, v roce 1936 jejich počet přesáhl 67 tisíc.⁷⁷

V letech 1919 a 1920 se do provozu pošt promítaly činnosti charakteristické pro období politického zvratu. Kromě různých typů razítek se měnily i jiné vnější atributy poštovního provozu; z vývěsních štítů mizeli rakouští orli a nahrazovaly je štíty české, popř. česko-německé.⁷⁸ Také poštovní schránky ztratily svůj černožlutý nátěr a namísto znaku monarchie byly označeny českým lvem a nápisem Č.S.R.; např. v Opavě k tomu došlo koncem roku 1919, přičemž český tisk upozorňoval na snahy německé mládeže zamalovávat zejména nový znak dehtem.⁷⁹ Po peněžní odluce se mj. na poštovních přepážkách kromě odbavování zásilek navíc zadržovaly bankovky s padělanými kolky, popř. padělky prvních emisí československých státovek. Za zmínku stojí rovněž značné potíže s bezpečností přepravy poštovních zásilek; zejména koncem roku 1918 demobilizovaní vojáci vylupovali celé poštovní vozy připojené k osobním vlakovým spojům. Tehdy pošta v obvodu opavského ředitelství přicházela měsíčně průměrně o 457 zásilek,⁸⁰ v první polovině roku 1919 se ztráty dokonce prohloubily na 488 balíků (přes 1 %). Výrazněji se krádeže podařilo omezit až počátkem 20. let, kdy násobně narostl počet podaných balíků a důvěra v tento druh přepravy se opět upevnila.⁸¹ Přesto se opavské pošty potýkaly s vykrádáním zásilek i v dalších letech; dopouštěli se jej přitom i zaměstnanci pošt.⁸²

74 ZA v Opavě, ŘPTO, inv. č. 610, č. kart. 320. První telefonní linka zde byla zprovozněna v roce 1924. Zdeněk JIRÁSEK, *Slavkov. Z historie obce (1224–1999)*, Slavkov 1999, s. 19.

75 *Výročí ředitelství pošt a telegrafů v Opavě*, Duch času 38, č. 228, 1. 10. 1936, s. 5.

76 V lednu 1924 se prvním koncesionářem v opavském obvodu stal účetní František Ditrich z Moravské Ostravy.

77 ZA v Opavě, ŘPTO, inv. č. 373; č. kart. 293; *Jubileum poštovního ředitelství v Opavě*. České slovo 19, č. 267, 1. 10. 1936, s. 1.

78 ZA v Opavě, ŘPTO, inv. č. 159. Je zajímavé, že pošta v Hradci u Opavy požádala o dodání nového úředního štítu až v prosinci 1919. Např. PŮ v Kateřinkách zhotovil nový štít v březnu 1919.

79 *Nepríjemné doklady...* Bezručův kraj 21. 11. 1919, roč. 1, č. 52, s. 3; *Zase začínáte?* Slezský venkov 25. 11. 1919, roč. 8, č. 77, s. 2.

80 Největší měsíční ztráta byla zaznamenána v říjnu 1918: z 93.528 podaných balíků ztraceno 752 (0,8 %).

81 ZA v Opavě, ŘPTO, kart. 293, inv. č. 373. Pro srovnání: za celý rok 1935 byla nahlášeno 110 ztracených zásilek.

82 K tomu mj. SZM, historická podsběrka (Rodinná kronika F. Moslera).

Ve druhé polovině 20. let vznikly na Opavsku už jen dva **nové poštovní úřady**.⁸³ Šlo o přitom tzv. zájemnické poštovní úřady, jejichž zřizování poštovní správa umožňovala od roku 1913. Obracela se tím především na velké továrny, obchodní domy, banky či hotely, tedy místa s potenciálním zájmem o poštovní služby, kde by ale otevření pošty nebylo pro stát finančně výhodné. Zájemnický poštovní úřad tudíž financoval provozovatel.⁸⁴ V letech 1919–1929 existovalo v Československu pouhých 12 zájemnických poštovních úřadů, z toho tři působily ve Slezsku.⁸⁵ Kromě Třebovic („Střebovice ve Slezsku 2“), které leží mimo námi sledovanou oblast, iniciovala v prosinci 1924 otevření tohoto typu pošty opavská podnikatelská rodina Hellových v Komárově, konkrétně při firmě Chemosan-Hellco. Nesla název „Komárov u Opavy 2“ a existovala do roku 1938.⁸⁶ Z pohledu Opavanů poutal nepochybně větší pozornost poštovní úřad otevřený počátkem ledna 1929 v obchodním domě Breda & Weinstein pod označením „Opava 5“. Je možné, že jeho vznik se inspiroval zřízením podobné pošty v pražském obchodním domě Chicago v květnu 1928, které provázela chytlavá reklama hlásající, že tato pošta („Praha 84“) je naší „jedinou poštou v obchodním domě“.⁸⁷ Firmu Breda & Weinstein, provozující tehdy největší obchodní dům v republice, mohla tato slova motivovat k rozšíření nabídky vlastních služeb. Pošta „Opava 5“ přijímala všechny druhy listovních i peněžních zásilek, nebylo možné odtud odeslat pouze balíky,⁸⁸ na jaře 1929 rozšířila své služby o veřejnou telefonní hovorňu a telegrafní stanici.⁸⁹ Také tato pošta, vedená zprvu Janem Rusňákem (1902–?) z Kateřinek, později poštovním asistentem Ladislavem Hruškou (1904–?) a Josefem Hartmannem, existovala pouze do roku 1938.

Na Opavsku se naopak v meziválečném období ztrojnásobil počet **poštoven**. K poštovnám vzniklým před rokem 1914 (Tábor u Opavy, Lhotka u Litultovic, Nový Dvůr) přibýly záhy poštovny v Mikolajicích a Uhlířově (řízené poštou ve Štáblovicích),

83 Pripomeňme zde epizodu z léta 1919, kdy Matice opavská používala u příležitosti Matičního dne pamětní razítko „Matičíní den v Opavě“. Tisk v té souvislosti psal nepřesně o zřízení zvláštního „poštovního úřadu“. – Bezručův kraj 29. 8. 1919, roč. 1, č. 40, s. 9.

84 ČTVRTNÍK, Pavel – GALUŠKA, Jan – TOŠNEROVÁ, Patricia: *c. d.*, s. 94. První zájemnické poštovní úřady vznikly při továrnách; např. v lednu 1914 v Krnově, kde v továrně textilní firmy Geiringer & Reitler vznikl poštovní úřad Jägerndorf-Tuchhaus Silesia. V provozu byl ovšem jen krátce. Blíže HRČEK, Richard: *Historie poštovníctví na Krnovsku*. Krnov 2005, s. 17, 24, 27, 61 a 185.

85 Zmiňme v této souvislosti záměr zřídit na stejném principu zájemnický poštovní úřad při Vojenské sanitní stanici na Těšínské ulici v Opavě v roce 1915. – ZA v Opavě, PTRŮ, kart. 26, inv. č. 91.

86 KRATOCHVÍL, Jiří: *Monografie československých a českých známek a poštovní historie, 20. díl. Historický vývoj názvů pošt a poštoven v českých zemích od 16. století po současnost*. Praha 2012, s. 65 a 178. V roce 1945 její provoz nebyl obnoven a úředně zanikla v květnu 1946. K zahájení provozu viz ZAO, f. ŘPTO, inv. č. 176 a 179.

87 *Palác „Chicago“ v Praze*, Národní osvobození 5, č. 14, 27. 5. 1928, s. 12; dále J. KRATOCHVÍL, *Monografie*, s. 94, 152 a 341.

88 *Směs z Opavy a okolí*, Nový Bezručův kraj 3, č. 2, 4. 1. 1929, s. 3; též Pražské noviny 249, č. 307, 28. 12. 1928, s. 5. Dále *Adress- und Geschäftsbuch von Troppau*, Opava 1932, s. IV-16; *Adresář, obchodní a osobní příručka města Opavy 1938*, Opava 1938, s. 613. K zahájení provozu viz ZA v Opavě, ŘPTO, inv. č. 193.

89 *Státní telegraf a telefon*, Pražské noviny 250, č. 69, 21. 3. 1929, s. 5.

působící až do konce 30. let,⁹⁰ v roce 1930 vznikla poštovna ve Vávrovicích, řízená poštou Opava 4 a krátce na to poštovna v Žimrovicích (1933), jejíž tržby vyúčtoval poštovní úřad v Hradci u Opavy. Štítinská pošta zase spravovala nové poštovny v Mokřích Lazcích (1933) a Suchých Lazcích (1934).⁹¹

Období meziválečné republiky je také etapou pozvolné **modernizace poštovních budov**. Mimo Opavsko poštovní ředitelství financovalo výstavbu několika nových budov (Slezská Ostrava 1, Orlová, Český Těšín, Příbor) a současně se zasadilo o přestavby a adaptace již existujících budov, zejména větších městských pošt, které už nevyhovovaly rostoucímu objemu přepravy a provozním potřebám.⁹² V Opavě se to týkalo především rozsáhlé rekonstrukce hlavní pošty „Opava 1“, zahájené v roce 1927, během níž získala původní budova patro navíc a boční křídlo se dvoupatrovou přístavbou rozšířilo o nové manipulační prostory.⁹³ Zvláštní skupinu představovaly rozsáhlé adaptace a přístavby u významných nádražních pošt se sídlem ve starých železničních budovách (Svinov 2, Moravská Ostrava 3, Frýdek 2, Bohumín 1); takto se v roce 1924 rozrostla o rozsáhlou přízemní přístavbu nádražní budova, v níž sídlila pošta „Opava 4“. Tím tato pošta získala šest nových místností a koncem 20. let zde byl ještě postaven přístřešek pro poštovní vozy.⁹⁴ Ostatně samotná budova poštovního ředitelství, jejíž stavbu financovalo před válkou město Opava, přešla do vlastnictví ředitelství až v roce 1922.

Vesnické pošty Opavska se v naprosté většině případů nacházely nadále v soukromých domech, buď v pronájmu, nebo bytech poštovníků, což samozřejmě podvazovalo možnosti různých modernizací spjatých s provozem. V některých případech napomohly v meziválečném období místní samosprávy, které zvažovaly financování novostavby, nebo alespoň možnost dlouhodobého pronájmu prostor přizpůsobené poštovnímu provozu. To navíc přispělo k tomu, že se pošty usídlily na jednom stálém místě v obci. Zatímco všechny pošty v městě Opavě už od přelomu století trvale sídlily na stejné adrese (byť pošta „Opava 3“ stále v nájmu), řada venkovských pošt zejména v prvních dekádách existence svá působišť často měnila. Přispívalo tomu i střídání poštovníků, protože ti úřad často provozovali v místě svého bydliště. Jako typický příklad může sloužit pošta v Hradci u Opavy, kde zprvu sídlila na dnešní Zámecké ulici č. 65, později se poštovní úřad přestěhoval do poměrně stísněných prostor v poschodí domu pekaře Jana Vichy. Ještě před rokem 1918 se pošta přestěhovala zpět na Zámeckou ulici, ale tentokrát do domu č. 68 obchodníka Emila Tschepena,⁹⁵ kde působila až do počátku 30. let. Teprve čtvrté působišť

90 ZA v Opavě, ŘPTO, inv. č. 526 a 555.

91 P. GEBAUER – J. TEKEL, *České a slovenské poštovny*. Upozorníme, že kniha korespondence pošty ve Štáblovicích zmiňuje v polovině roku 1919 i poštovnu v Benkovicích, kterou citovaný katalog neuvádí. ZA v Opavě, ŘPTO, inv. č. 159.

92 K tomu dále *Jubileum poštovního ředitelství v Opavě*, *České slovo* 1. 10. 1936, roč. 19, č. 267, s. 1; *25 Jahre Post- und Telegraphen-Direktion in Troppau*, *Neues Tagblatt für Schlesien und Nordmähren* 3, č. 228, 1. 10. 1936, roč. s. 5.

93 Romana ROŠOVÁ – Martin STRAKOŠ (edd.), *Průvodce architekturou Opavy*, Ostrava 2011, s. 171.

94 ZA v Opavě, ŘPTO, inv. č. 373, č. kart. 293; inv. č. 676, č. kart. 333.

95 Pozdější dům sochaře Vincence Havla (1906–1992).

vytvořilo dlouhodobou tradici místa s poštovními službami: v létě 1931 obec zakoupila od výrobce fotoaparátů Josefa Sobka dům č. 153 na Opavské ulici poblíž nádraží, kde poštovnímu úřadu pronajímala tři místnosti. Na této adrese pošta působila až do roku 1983.⁹⁶ Také pošta v Kylešovicích, byť vznikla krátce před první světovou válkou (1908) změnila do 30. let čtyřikrát působiště: původně se nacházela v domě Maxe Steinwirta (č. p. 11), pak u Ondrušů (č. p. 26), Kalivodů (č. p. 95), od roku 1921 v domě Jana Smolky (č. p. 13).⁹⁷ Podobně ve Štítině byla pošta nejprve umístěna na nádraží poté od konce 80. let do roku 1907 v domě č. p. 51, od roku 1908 ve dvoupatrovém domě rodiny Františka Šimečka č. p. 83.⁹⁸ Markantní je rovněž příklad pošty v Oticích. Od prosince 1921 sice mohla využívat nově postavenou soukromou budovu (č. p. 120),⁹⁹ neboť v předchozím domě (č. p. 102) byla kancelář umístěna ve zcela nevyhovujících podmínkách (v ložnici expeditorky). V novém působišti úřad vydržel pouze do roku 1924, poté se přemístil do č. p. 7, kde ale majitel zkraje roku 1931 nastěhoval pět rodin zemědělských dělníků (vč. 18 dětí), což poštovní provoz téměř znemožňovalo. Proto se červnu 1931 úřad přemístil do novostavby (č. p. 153) ve středu obce a poblíž místní školy. Úřad přitom po celou dobu vedla stejná expeditorka, Marie Borovičková.¹⁰⁰

Naopak v Kateřinkách záměr místní samosprávy postavit novou budovu vyšla v roce 1922 naprázdno. Pošta situovaná v domě Marie Mattnerové (dcery předválečného poštmistra Karla Jarosche) byla několik desítek let součástí rodinného hostince a po válce již její prostory přestaly poštovním účelům vyhovovat. Až koncem 20. let se poštu podařilo přemístit do nového nájmu v domě Laury Kremserové na Ratibořské ulici č. 29 (po roce 1945 č. 78), kde působila (jako „Opava 5“) do sklonku 70. let.¹⁰¹

Stálé působiště naopak měly minimálně v letech 1890–1921 pošty v Deštném (č. p. 111) či v Mladecku (č. p. 36), kde tamní pošt mistr Julius Haas k svému domku patrně přistavěl samostatnou budovu pouze pro poštovní úřad.¹⁰² Ke stejnému kroku přistoupil pošt mistr Alois Grohmann v Hlavnici už v roce 1913 (č. p. 24a); pošta zde pak působila až do roku 1946.¹⁰³

96 L. SONNEK, *Nástin dějin města Hradec nad Moravicí a sloučených obcí*, Hradec nad Moravicí 1995, s. 34; TÝŽ, „*Jak se žilo v Hradci*“, s. 65. Někdejší využití dnes názvem připomíná Pivnice na Staré poště.

97 SOKA Opava, Okresní úřad Opava I, inv. č. 1377, č. kart. 372; Rudolf GUDRICH, *Kronika obce Kylešovic*, díl. I, Opava 1932, s. 58. Není jasné, kdy pošta působila na č. p. 26 a 95. R. Gudrich uvádí, že na č. p. 13 byla pošta až od 30. let – podle sčítání však zde byla umístěna už v roce 1921. Nelze vyloučit, že na č. p. 13 byla umístěna dvakrát.

98 R. MALOHLAVA, *Paměti*, s. 314 a 351.

99 SOKA Opava, Archiv obce Otice, inv. č. 22. Kronika obce, s. 80. Dům se stavěl pro penzionovaného správce berního úřadu Josefa Borovičku, jehož dcera Marie byla v Oticích pošt mistryní. Za upozornění děkuji Ondřeji Vrbickému.

100 ZA v Opavě, ŘPTO, kart. 335, inv. č. 694.

101 SOKA Opava, Archiv města Kateřinky, inv. č. 8, *Obecní kronika*, s. 21; Josef GEBAUER – Pavel ŠRÁMEK, *Náměstí a ulice města Opavy. Historický mistopis*, Opava 1990, s. 35.

102 SOKA Opava, Okresní úřad Opava I, inv. č. 1517, č. kart. 1621, Sčítání 1921 (Mladecko č. p. 36a).

103 J. PECHÁČEK, *120 let hlavnické pošty (1893–2013)*. Hlavnice 2013.

V souvislosti s nárůstem zločinnosti v poválečném období muselo poštovní ředitelství investovat i do zabezpečení poštovních budov. V podstatě všechny pošty (kromě nejmenších úřadů, které nepřechovávaly větší hotovost) posílilo zabezpečení dveří a oken, instalovala se zvonková poplašná zařízení. Poštám byly rovněž dodány trezorové pokladny.¹⁰⁴

Závěr

Studie se pokusila nastínit vývoj poštovní správy v Opavě a na Opavsku v meziválečném období, zejména v období bezprostředně po vyhlášení československého státu a dále ve 20. letech, kdy se poštovní provoz konstituoval v nových podmínkách a rozvíjely poštovní služby, z nichž řada byla utlumena během první světové války.

V porovnání s předválečným stavem se výrazně změnil správní obvod opavského ředitelství pošt a telegrafů, které bylo jedním ze tří poštovních ředitelství v českých zemích před rokem 1914. Vzhledem k tomu, že rozsáhlé změny jeho působnosti v souvislosti s pokusem o vyhlášení provincie Sudetenland se nakonec ukázaly jako epizodické, nový správní obvod se formoval mezi lety 1919 a 1923, a to zejména v důsledku rozdělení Těšínska a po připojení Hlučínska. Opavské poštovní ředitelství ovšem stále spravovalo méně pošt, než nově zřízené poštovní ředitelství v Pardubicích (1919), které mělo odlehčit přetíženému pražskému ředitelství. Z toho důvodu muselo opavské ředitelství časem zdůvodňovat vůbec smysl své existence; zatímco počátkem 20. let jeho vedení dávalo zřízení ředitelství v Opavě v roce 1911 do souvislosti s předválečnou germanizací, o dekádu později zdůrazňovalo výhody vlastní existence v národnostně složité a současně hospodářsky důležité části státu.

Sít poštovních úřadů Opavska zůstala v meziválečném období téměř beze změn. Vyjma dvou nových tzv. zájemnických pošt (Opava 5, Komárov u Opavy 2) vzniklo na Opavsku několik nových poštoven, dostupnost poštovních služeb se ale dále zvyšovala spíše budováním moderní komunikační infrastruktury (telegraf, telefon), pomocí poštovní autodopravy, jejíž oživení ve 20. letech bylo ovšem pouze dočasné a zejména navyšováním kapacity vlakových pošt, které Opavsko protínaly. Poštovní správa rovněž věnovala pozornost častější donášce zásilek, zejména v menších a hůře dostupných obcích, kde oproti předválečným možnostem usilovala o nový standard v podobě každodenního doručování. Dalším standardem se ve 30. letech stala dostupnost veřejného telefonu v každé obci Opavska a stále intenzivnější radiofikace regionu. Ve 20. a 30. letech pozorujeme rovněž zvýšené úsilí o umístění poštovních služeben do budov státní či alespoň obecní správy (například v Kateřinkách, Oticích, Hradci u Opavy) a zajistit tím jejich dlouhodobé působení na jednom místě v obci.

Do poštovního provozu na národnostně smíšeném území se samozřejmě promítaly i nacionální vlivy, zvláště ve zjiřené době krátce po první světové válce. Snahy o udržení německých pozic na podzim 1918 zakrátko vystřídala manifestace českých představ o novém uspořádaní národnostních vztahů. Vzhledem k torzovitosti písemných pramenů

---

104 ZA v Opavě, ŘPTO, inv. č. 373, č. kart. 293.

lze přitom poukázat na to, že některé aspekty poštovního provozu (zejména na přelomu let 1918 a 1919) bude možné postupně upřesňovat s pomocí filatelického materiálu. Kombinací archivních a filatelických pramenů se podařilo dílčím způsobem upřesnit dataci jazykových úprav poštovních místních razítek používaných některými poštami v okolí Opavy; jednalo se o úkon, který nevyplýval z pokynů poštovní správy, naopak vycházel ze spontánní iniciativy přednostů pošt a tlaku veřejnosti očekávající důsledné deklarování nových státoprávních poměrů. Opavské poštovní ředitelství zase přistoupilo k posílení zastoupení českého úřednictva v poštovní správě a na jednotlivých poštách. Soudě podle ohlasů místního českého národně orientovaného tisku, ale tento záměr zůstal daleko za očekáváním, stejně jako snaha prosadit s pomocí jazykových kurzů více češtiny v běžném styku, zejména na opavských poštách.

On History of Postal Services in Opava Region after 1918

(Summary)

The study attempted to outline the development of postal administration in Opava and the Opava region in the interwar period, especially in the period immediately after the declaration of the Czechoslovak state and further in the 1920s, when postal operations were established under new conditions and postal services developed, many of which had been suppressed during World War I.

Compared to the pre-war situation, the administrative district of the Opava Post and Telegraph Directorate, which was one of three postal directorates in the Czech lands before 1914, changed significantly. Given that the extensive changes to its jurisdiction in connection with the attempt to declare the Sudetenland province ultimately proved to be episodic, the new administrative district was formed between 1919 and 1923, mainly as a result of the division of the Těšín region and the annexation of the Hlučín region. However, the Opava postal directorate still administered fewer post offices than the newly established postal directorate in Pardubice (1919), which was intended to relieve the overburdened Prague directorate. For this reason, the Opava office eventually had to justify its very existence; while in the early 1920s its management linked the establishment of the Opava office in 1911 to pre-war Germanization, a decade later it emphasized the advantages of its own existence in a nationally complex and economically important part of the state.

The network of post offices in the Opava region remained virtually unchanged during the interwar period. With the exception of two new so-called interest-based post offices (Opava 5, Komárov u Opavy 2), several new post offices were established in the Opava region, but the availability of postal services continued to increase mainly through the construction of modern communication infrastructure (telegraph, telephone), postal motor transport, whose revival in the 1920s was, however, only temporary, and, in particular, by increasing the capacity of train post offices that crossed the Opava region. The postal administration also paid attention to more frequent delivery of shipments, especially in smaller and less accessible municipalities, where, compared to pre-war possibilities, it strove for a new standard in the form of daily delivery. Another standard in the 1930s was the availability of public telephones in every municipality in the Opava region and the increasingly intensive radio coverage of the region. In the 1920s and 1930s, we also see increased efforts to locate post offices in state or at least municipal administration buildings (for example, in Kateřinky, Otice, and Hradec u Opavy) and thus ensure their long-term operation in one place in the municipality.

Nationalist influences were naturally reflected in postal services in ethnically mixed areas, especially in the turbulent period shortly after World War I. Efforts to maintain German positions in the fall of 1918 were soon replaced by manifestations of Czech ideas about a new arrangement of ethnic relations. Given the fragmentary nature of written sources, it should be noted that some aspects of postal operations (especially at the turn of 1918 and 1919) can be gradually clarified with the help of philatelic material. By combining archival and philatelic sources, it has been possible to partially refine the dating of the language modifications of local postmarks used by some post offices in the Opava area; This was not a measure resulting from postal administration instructions, but rather a spontaneous initiative of postmasters and pressure from the public,

who expected a consistent declaration of the new state of affairs. The Opava postal directorate, in turn, took steps to increase the representation of Czech officials in the postal administration and at individual post offices. Judging by the response of the local Czech nationalist press, however, this intention fell far short of expectations, as did the effort to promote the use of Czech in everyday communication, especially at Opava post offices, with the help of language courses.

Archivní prameny:

Slezské zemské muzeum

Historická podsběrka

Státní okresní archiv Bruntál

Okresní úřad Bruntál

Státní okresní archiv Opava

Archiv města Kateřinky

Archiv obce Otice

Okresní úřad Opava

Zemský archiv v Opavě

C. k. poštovní a telegrafní ředitelství v Opavě

Ředitelství pošt a telegrafů v Opavě

Tištěné prameny:

Adresář, obchodní a osobní příručka města Opavy 1938, Opava 1938.

Adreß- und Geschäftsbuch von Troppau, Opava 1932.

Bezručův kraj

České slovo

Deset let československého Opavska, Opava 1928.

Deutsche Post

Duch času

Chytilův úplný adresář Moravy a Slezska. Sv. 1, část 2, Slezsko, Praha 1925.

Letem světem

Moravskoslezský deník

Národní osvobození

Náš domov

Neues Tagblatt für Schlesien und Nordmähren

Nový Bezručův kraj

Opavan

Poštovní spoje (silniční) v obvodu ředitelství pošt a telegrafů v Brně a v Opavě, Brno 1923.

Pražské noviny

Slezský venkov

Studentský časopis

Zákon o organizaci politické správy, Praha 1928.

Literatura:

Josef BARTOŠ a kol., *Historický místopis Moravy a Slezska v letech 1848–1960*, sv. XIV, Olomouc 1995.

Pavel ČTVRTNÍK – Jan GALUŠKA – Patricia TOŠNEROVÁ, *Poštovníctví v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*, Liberec 2008.

- Viktor FICEK (ed.), *Státní převrat r. 1918 na Opavsku: deník z rodinné kroniky Františka Moslera*, Slezský sborník 78, 1980, č. 1, s. 37–48.
- Petr GEBAUER – Jozef TEKEL, *České a slovenské poštovny 1900–1958*, Brno – Bratislava 2005.
- Josef GEBAUER – Pavel ŠRÁMEK, *Náměstí a ulice města Opavy. Historický místopis*, Opava 1990.
- Rudolf GUDRICH, *Kronika obce Kylešovic*, díl. I, Opava 1932.
- Petr HOFFMAN, *Dějiny státní autobusové dopravy. 2. díl (Poštovní autobusy 1919–1932)*, Litoměřice 2013.
- Richard HRČEK, *Historie poštovníctví na Krnovsku*, Krnov 2005.
- Lubor HRUŠKA – Lenka JAROŠOVÁ – Radek LIPOVSKI (edd.), *Velký historický atlas Českého Slezska*, Ostrava 2021.
- Zdeněk JIRÁSEK, *Slavkov. Z historie obce (1224–1999)*, Slavkov 1999.
- Jiří KNAPÍK, „Data čekající na své objevení.“ *K použití provizorních čs. razítek v letech 1919–1920*, Postilión – Zpravodaj Českomoravské společnosti pro poštovní historii při SČF 141, 2021, č. 3, s. 16.
- J. KNAPÍK, *Poštovníctví na Opavsku v letech 1850–1918*, Slezský sborník 122, 2024, č. 2, s. 127–147.
- Jiří KRATOCHVÍL, *Monografie československých a českých známek a poštovní historie, 20. díl. Historický vývoj názvů pošt a poštoven v českých zemích od 16. století po současnost*, Praha 2012.
- Lubor KUNC, *Poštovníctví na území německo-rakouských provincií v Československu 1918–1919*, *Paginae historiae*, sv. 27/2, Praha 2019, s. 37–92.
- Zdeněk KVASNIČKA – František KUBÁT, *Monografie československých známek, 1. díl. Popřevratová doba, Hradčany. Seznam převzatých poštovních úřadů*, Praha 1968.
- Radek MALOHLAVA, *Paměti štítnské 1282–1938, díl I–II*, Štítina 2022.
- Branislav MARTINEK, *Otice. Z historie obce*, Otice 2018.
- Jana ONDERKOVÁ, *Sudetenland 1918*, Opava 1999 (nepublikovaná diplomová práce).
- Jiří PECHÁČEK, *100 let poštovního úřadu v Hlavnici (1. 2. 1993)*, Hlavnice 1993.
- J. PECHÁČEK, *120 let hlavnické pošty (1893–2013)*, Hlavnice 2013.
- Romana ROŠOVÁ – Martin STRAKOŠ (edd.), *Průvodce architekturou Opavy*, Ostrava 2011.
- Pavel SOLNICKÝ, *Historie Stěbořic*, Stěbořice 2008.
- Ladislav SONNEK, „*Jak se žilo v Hradci nad Moravicí na počátku 20. století*“, Hradec nad Moravicí 2003.
- L. SONNEK, *Nástin dějin města Hradec nad Moravicí a sloučených obcí*, Hradec nad Moravicí 1995.
- Alexandra ŠPIRITOVÁ, *K dějinám poštovníctví v Čechách 1722–1918 (1930)*, Praha 2007.
- Helena TOMÁŠKOVÁ, *Historický vývoj poštovníctví a ředitelství pošt a telegrafů v Praze po roce 1918 do roku 1935*, Pardubice 2010 (nepublikovaná diplomová práce)..
- Oldřich TOVAČOVSKÝ a kol., *Monografie československých známek, díl V. SO 1920*, Praha 1998.
- VF, *Ředitelství pošt a telegrafů v Opavě /1918/*, *Filatelie* 34, 1984, s. 538.
- Emil VOTOČEK, *Monografie československých známek*, díl XVI, Praha 1982.
- E. VOTOČEK, *Monografie československých známek*, díl XVII, Praha 1988.
- Josef WEISSENSTEIN, *Poštovní historie popřevratového období 1918–1920 (1924), České země (sběratelské aspekty)*, sv. II, Praha 2024.

Prof. PhDr. Jiří Knapík, Ph.D.
Slezská univerzita v Opavě
jiri.knapik@fpf.slu.cz